

A koherencia és kohézió kapcsolata kifejtő és meggyőző szövegekben

Korábbi kutatások (Taboada 2004, Tanskanen 2006) kimutatták már, hogy a szövegekben mind a lexikális kohézió, mind a koherencia szerkezete eltérő lehet a különböző műfajokban és szövegtípusokban. A lexikális kohézió és a koherencia szerkezete közti összefüggést azonban még nem vizsgálták.

Az előadás célja kettős. Egyrészt, a lexikális kohézió és a koherencia közti kapcsolatot vizsgáljuk. Másrészt, úgy vizsgáljuk ezt a kapcsolatot, hogy műfajokat hasonlítunk össze, és ezáltal kimutatjuk, hogy a műfaj jelentős szerepet játszik a diskurzus szerveződésében. Hipotézisünk szerint a lexikális kohézió szerkezete és a koherencia szerkezete szorosan igazodik egymáshoz információorientált, kifejtő szövegekben, míg kevésbé igazodik a két szerkezet egymáshoz meggyőző szövegekben.

Az előadásban hét enciklopédiacikket (kifejtő szövegek) és hét adománykérő levelet (meggyőző szövegek) hasonlítunk össze, amelyek egy nagyobb, kifejtő és meggyőző szöveget tartalmazó korpuszba tartoznak. A két műfaj szerkezetét a “mozzanat-lépés elemzéssel” (move analysis; Biber et al. 2007) vizsgáljuk. Az enciklopédiacikkekre a következő funkcionális komponenseket állapítottuk meg: *megnevezés*, *definiálás*, *leírás*. A adománykérő levelekre Upton módszerét követjük (Biber et al. 2007). Funkcionális komponensek például: *figyelemfelkeltés (get attention)*, *ösztönzés (offer incentives)*, *reakciókérés (solicit response)*.

A lexikális kohézió szerkezete a szöveg lexémái által formált hálózat, amelyet a lexémák közti szemantikai kapcsolatok tartanak össze. Elemzésünkben a következő szemantikai kapcsolatokat különböztetjük meg: ismétlés, hiponímia, hiperonímia, kohiponímia, meronímia, holonímia, komeronímia, szinonímia, antonímia és kollokáció. A koherencia szerkezetét a retorikai struktúra elmélet keretében (Mann & Thompson 1988) vizsgáljuk. Funkcionális kapcsolatokat állapítunk meg tagmondatok között, amelyek a szöveg legkisebb egységei. Az elemzés során megkülönböztetjük a szövegrészeket aszerint, hogy mennyire központi a szerepük a szövegben (*mag* és *szatellit*), a köztük levő kapcsolatokat pedig azonosítjuk a funkciójuk szerint (például *Megoldás*, *Indoklás*, *Kidolgozás*, *Feltétel*). A kapcsolatok hierarchikus szerkezetet építenek fel a szövegegységek között, amely a szöveg koherenciáját modellezi.

A kérdés megválaszolására, hogy mennyire igazodik egymáshoz a lexikális kohézió és a koherencia szerkezete, azt vizsgáljuk, hogy a szövegegységek mennyire központi helyet foglalnak el a két szerkezetben. Először a műfajszerkezetet vetjük egybe a koherenciaszerkezettel (1. ábra). Ehhez hasonlítjuk ezután a lexikális kohézió szerkezetét. A szövegegységek központi helyét a lexikális kohézió szerkezetében a kohéziós kapcsolatok száma, a kapcsolat típusa, és a lexémák szövegbeli távolsága határozza meg (2. és 3. ábra).

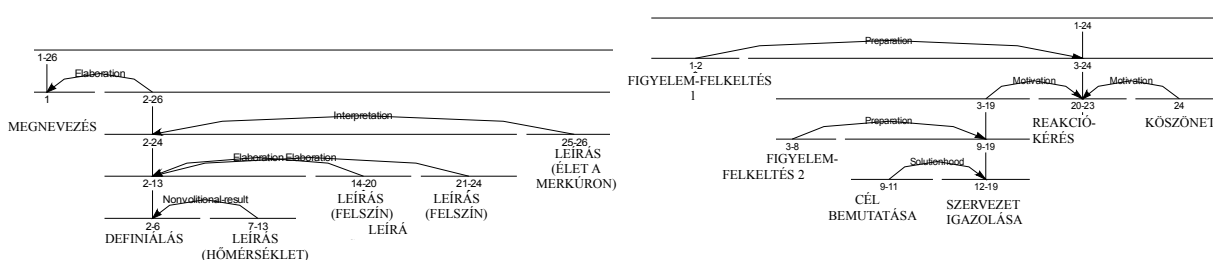
Az eredményeink szerint az enciklopédiacikkekből mind a lexikális kohézió, mind a koherencia szerkezetében azok a szövegegységek a központiak, amelyek a *megnevezés* és a *definiálás* műfajkomponenseket alkotják. A adománykérő levelekben a központi műfajkomponens a *reakciókérés*, de nem találtunk központi műfajkomponenst a lexikális

kohézió szerkezetében. A kutatás eredményei a számítógépes nyelvészet területén az automatikus szövegösszefoglalásra alkalmazhatók.

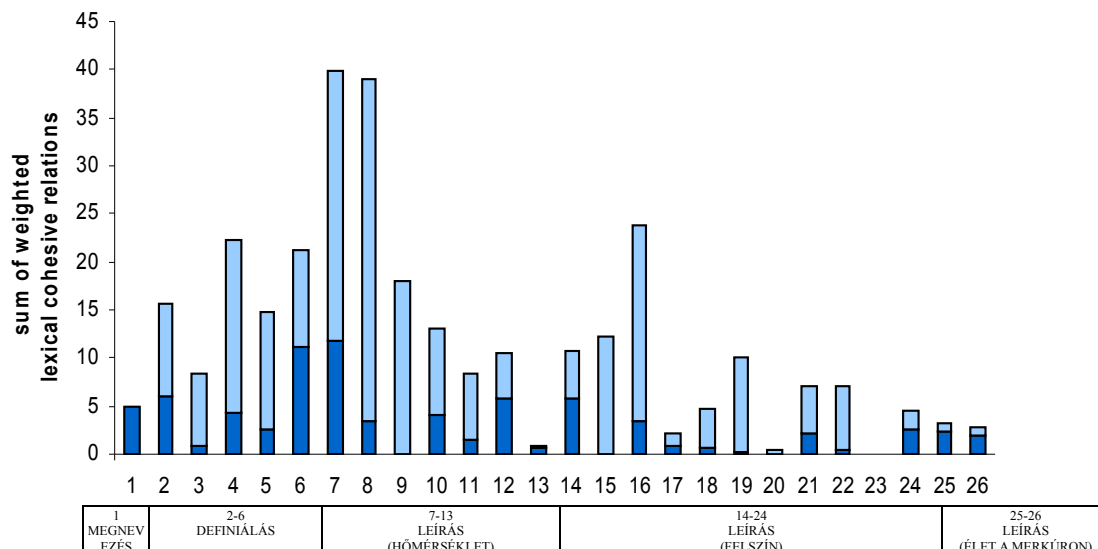
Irodalom

- Biber, D., Connor, U. & Upton, T.A. 2007. *Discourse on the move. Using corpus analysis to describe discourse structure*. Amsterdam: Benjamins.
- Mann, W.C. & Thompson, S.A. 1988. Rhetorical structure theory: toward a functional theory of text organization. *Text* 8. évf. 3. sz. 243-281.
- Taboada, M.T. 2004. *Building coherence and cohesion*. Amsterdam: Benjamins.
- Tanskanen, S.-K. 2006. *Collaborating towards coherence: lexical cohesion in English discourse*. Amsterdam: Benjamins.

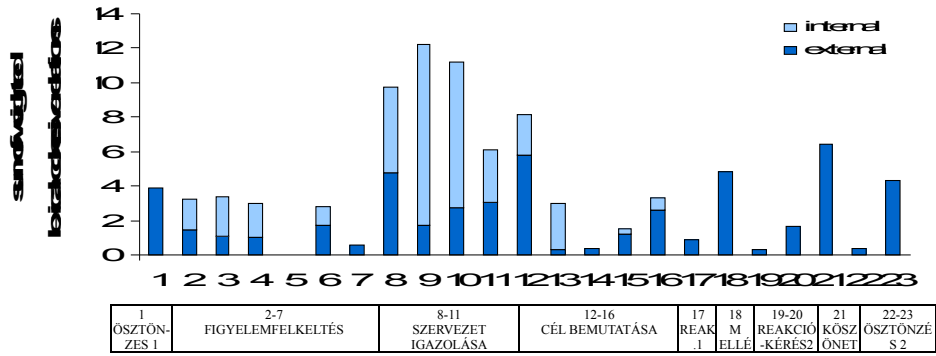
Melléklet

1. ábra: Műfaj szerkezet és koherencia (bal ábra: enciklopédiacikk; jobb ábra: adománykérő levél)

2. ábra: Műfaj szerkezet és lexikális kohézió (enciklopédiacikk)

3. ábra: Műfaj szerkezet és lexikális kohézió (adománykérő levél;
 rövidítések: reak. = reakciókérés; mellék = mellékletre utalás)